

W NURCIE BIEŻĄCYCH I DYSKUTOWANYCH WYDARZEŃ

Recenzja: Adam Szynol, *Okiem naczelnych. Prasa regionalna z perspektywy jej (byłych) redaktorów*, Oficyna Wydawnicza ATUT, 2023, ss. 184.

Niewiele jest opracowań naukowych, które tak jak książka Adama Szynola łączyłyby w sobie jednocześnie kilka zalet. Pierwszą jest sam wybór tematu, a wraz z nim świadomość potrzeby pochylenia się nad ważnym segmentem komunikacji medialnej, w którym od trzech dekad widoczne przekształcenia własnościowe oraz transformacje technologiczne w sposób negatywny wpłynęły na pozycję rynkową i oddziaływanie informacyjne regionalnych dzienników, będących w okresie Polski Ludowej ważnym narzędziem oddziaływania politycznego i społecznego. Drugą cechą wyróżniającą opracowanie jest sposób ujęcia zagadnienia – wszechstronny i wielokontekstowy, oparty na osobowych źródłach informacji, łączący w sobie badania aktualnych źródeł internetowych z niezbędnym tłem historycznym będącym opisem wydarzeń nieodległych, ale wciąż nieopisanych w naukowej literaturze (przejęcie Polska Press Grupy, dalej: PPG, przez PKN Orlen). Trzecim walorem zaprezentowanych badań jest unikatowość, gdyż jak słusznie zauważył sam autor: „powtórzenie badań jest niemożliwe”. Z jednej strony monografia jest kontynuacją prowadzonych od lat przez Adama Szynola badań dzienników regionalnych, z drugiej przedstawia nowatorskie ujęcie, dotyczy istotnej i aktualnej problematyki plasującej opracowanie w nurcie bieżących i diskutowanych wydarzeń.

Monografia składa się z czterech rozdziałów, w części teoretycznej (1–3) widoczne jest zacięcie autora do systematyzowania, idącego w parze z uporządkowaniem teoretycznym, chronologicznym, ostatecznie konkretyzującym pole badawcze. Autor książki uzupełnia obraz charakteryzowanego wycinka systemu medialnego o ważne czynniki społeczne, ekonomiczne i polityczne – określa i bada składniki otoczenia medialnego, które mają, lub co najmniej potencjalnie mogą mieć, znaczenie w obliczu pogłębiającej się transformacji cyfrowej oraz wyborów parlamentarnych (2023¹) i samorządowych (2024). Pierwsze dwa rozdziały teo-

¹ Premiera monografii odbyła się 18 października 2023 roku.

retyczne zostały poświęcone przekształceniom własnościowym dzienników regionalnych po 1989 roku. Opis ten uzupełnia prezentacja najnowszego, zapoczątkowanego dyskusją o repolonizacji mediów, przejścia pakietu 20 dzienników PPG przez państwową spółkę PKN Orlen. Część teoretyczna zawiera wystarczającą kwerendę i krytyczną analizę dostępnych opracowań. Nie sposób jednak nie dostrzec, że na liście bogatej netografii występują pozycje pochodzące z jednej strony spolaryzowanego sporu wobec oceny opisywanego procesu (zabrakło przykładowych komentarzy pochodzących z redakcji przychylnych przejściu PPG przez PKN Orlen, na przykład wpolityce.pl czy nieregularnika SDP „Forum Dziennikarzy”). Dobór źródeł dotyczący opisu „orlenizacji” i „repolonizacji” mediów, jak i sporadycznie występujący publicystyczny ton wypowiedzi (styl barwny) momentami sprawiają wrażenie, że czasem autorowi nie do końca udało się zachować równowagę pomiędzy wymaganym u badacza „chłodnym okiem” scjentyzmu a serdecznym „uściskiem dłoni” z tymi, którzy reprezentują podobne jak on poglądy w kwestiach oceny przebiegu i skutku zmian własnościowych oraz prognozowanej roli i funkcji badanego segmentu prasy w kampaniach wyborczych.

W rozprawie wyodrębniono część metodologiczną – metoda badania została dokładnie sklasyfikowana i opisana. Narzędziem badawczym był ustrukturyzowany (pogłębiony) wywiad, treść rozmów przeprowadzonych z 17 byłymi redaktorami naczelnymi dzienników regionalnych stanowiła dalszy obszar naukowej eksploracji. Empiryczna część rozprawy została zawarta w podrozdziałach 4.4–4.6.5 ostatniego rozdziału. Autor prawidłowo sformułował hipotezy z podziałem na trzy główne komponenty, pierwszy dotyczył przeszłości PPG (uszczegółowiony czterema hipotezami); drugi koncentrował się na ocenie zapowiedzi, procesu przejścia i pierwszych decyzji po właścicielskiej zmianie (cztery kwestie); trzeci poświęcono przyszłości dzienników w strukturze PKN Orlen (cztery hipotezy). Wyniki badań w obszarze analizy ocen i opinii byłych redaktorów naczelnych w dwóch z trzech komponentów zostały szczegółowo opisane na końcu opracowania.

W zakresie opisu komponentu przeszłych działań PPG autor po raz kolejny wykazał się umiejętnością syntetyzowania – zebrał opinie w pięciu grupach problemów/wyzwań, wskazując trzy najistotniejsze (transformacja cyfrowa i balans między wydaniem papierowym a cyfrowym, ograniczone środki i presja na wynik finansowy oraz problemy kadrowe). Zdefiniowanie tych obszarów dało możliwość potwierdzenia drugiej i trzeciej hipotezy, wskazujących na dominację zagadnień ekonomicznych, które są jednym z efektów cyfrowej transformacji (w domyśle konwergencji mediów). Ostatnia hipoteza (dotyczyła presji politycznej) nie została w pełni zweryfikowana pozytywnie, co wynikało przede wszystkim ze specyfiki funkcji badanego segmentu oraz faktu, że rozmowy prowadzono z byłymi redaktorami naczelnymi. W uzasadnieniu wniosków z tej części badań autor niepotrzebnie powrócił do argumentów dotyczących presji ekonomicznej (były one założone w hipotezie drugiej). Druga część badań dotyczyła oceny działań Orleń po przejściu dzienników PPG – celem analizy tego obszaru było uzyskanie informacji na temat wydarzeń towarzyszących przejściu i ich oceny przez byłych redaktorów naczelnych. Szkoda, że omówienie tej (najmniej zobiektywizowanej w wypowiedziach redaktorów naczelnych) części badań nie występuje we wnioskach, autor odwołuje czytelnika do jednej z części rozdziału empirycznego („Okres przełomu X 2020 – VII 2021”). Autora interesowały zagadnienia: jakie wrażenie na redaktorach naczelnych wywarło przejście PPG przez Orlen; jak na zapowiedź przejścia reagowały zespoły dziennikarskie; jakie warunki i okoliczności towarzyszyły zwolnieniom redaktorów naczelnych; jak na zwolnienia/odejścia naczelnych zareagował zespół redakcyjny. W prezentacji wyników badań w obszarze (bardzo zindywidualizowanych) opinii i doświadczeń eksnaczelnych dotyczących opisywanych wydarzeń zabrakło próby określenia skali występowania zbliżonych opinii, podsumowania dominujących i powtarzalnych cech wypowiedzi. Ostatni, trzeci badany komponent dotyczył przyszłości tytułów PPG. Autor sformułował cztery hipotezy:

funkcjonowanie PPG w PKN Orlen nie przyniesie wielu korzyści; redakcje będą borykały się z wcześniejszymi problemami; tytuły PPG odegrają istotną rolę w wyborach parlamentarnych 2023 roku; portalowi i.pl nie uda się podbić rynku. Na uwagę zasługuje zgrupowanie w obszarach problemów i wyzwań wypowiedzi dotyczących drugiej hipotezy oraz odpowiedzi w zakresie trzeciej hipotezy. Omawiając tę trzecią hipotezę, autor stawia pytanie o upolitycznienie treści przekazu regionalnych dzienników – otwiera kolejne możliwe obszary badań w zakresie mechanizmów pozytywnej weryfikacji hipotezy oraz eksperckiego monitoringu kolejnych (niewykluczonych) przekształceń omawianego segmentu PPG. W ostatniej hipotezie autor nie określił parametrów wskazujących na niezdefiniowane „podbicie rynku” (sukces/porażka) rocznej działalności ogólnoinformacyjnego portalu – oprócz pozycji rynkowej można było wziąć pod uwagę parametr oddziaływania (cytowalność) oraz wpływ z reklam.

Podsumowując opis wyników badań, należy dodać, że najnowsza monografia Adama Szynola zasługuje na zauważenie. Czytelnik znajdzie w niej nie tylko omówienie najistotniejszych zagadnień poświęconych transformacji rynku polskich dzienników regionalnych, lecz także kwestie dotyczące demokratycznej roli mediów. W ostatnim akapicie wniosków autor napisał:

Uzasadniony wydaje się żal jednego z redaktorów naczelnych, który nie wziął udziału w badaniu. Był on przekonany, że „niemiecki koncern, który cały czas na ustach miał słowo *demokracja*, nas ochroni [...]. Aż tu nagle Niemiec dostaje duże pieniądze, nie zegnając się, nie dzwoniąc, z dnia na dzień zostawia nas samych. Trudno mi się z tym pogodzić”. Jak i wielu tym, dla których istotne są wartości takie jak pluralizm i niezależność mediów, stanowiące podstawę każdego demokratycznego państwa.

Monografia Adama Szynola wspiera ten obszar edukacji medialnej, w którym podkreśla się postrzeganie mediów w kategoriach rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i państwa demokratycznego, niebędących w stanie funkcjonować bez wolnych i niezależnych mediów, zwłaszcza na tak newralgicznych poziomach komunikacji regionalnej i lokalnej. Monografia *Okiem naczelnych. Prasa regionalna z perspektywy jej (byłych) redaktorów* będzie ważną pozycją w bibliotece medioznawczych studiów w obszarach polityzacji mediów oraz badań nad mediami regionalnymi i lokalnymi.

Reasumując: należy podkreślić, że ważną cechą rozprawy jest autorska samodzielność – projekt badawczy w najwyższym stopniu spełnia wymóg samodzielności pomysłu i urzeczywistnienia go w przedłożonej pracy. Kolejną cechą wyróżniającą monografię jest przystępność. Wypracowany warsztat autora sprawia, że czytelnik podąża za wywodami, i pozwala mu zrozumieć i ocenić przytaczane argumenty. Jest to efektem uporządkowanej linii argumentacyjnej, co wynika z właściwej formy kompozycyjnej opracowania.

Na koniec warto również zwrócić uwagę na wyróżniające wrocławskie wydawnictwo ATUT staranność edytorską książki (redakcja Adrian Nikiel, korekta Maria Zebrany) oraz przejrzystość projektu graficznego (Krzysztof Zaleski). Format książki został wzorcowo dostosowany do objętości opracowania, a wyłuszczenie wybranych fragmentów tekstu syntetyzuje wypowiedzi redaktorów naczelnych w jednolite grupy tematyczno-zagadnieniowe. Wątpliwość budzi za to okładka nienawiązująca do zawartości dzieła, widnieje na niej autor monografii (co jest typowe dla opracowań (auto)biograficznych) – nasuwa się więc pytanie o celowość tego zabiegu.